

Erindringer
fra
det gamle Holme
omkring
århundredskiftet 1900
af
Christen Hans
Christensen
født i Holme
26 Juni 1891

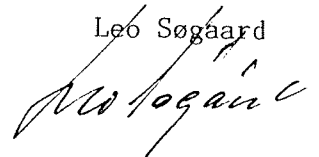
afsluttet
2. September 1969

Christian Hans Christensen er født den 26 Juni 1891, som søn af Insidder Kristen Kristensen . født ca 1845 og Kjesten Marie Jensen født ca 1855 Efter CHC, s egen udsagn, er disse erindringer koncentreret omkring, tiden fra hans 10 til hans 15 År, altså perioden fra 1901 til 1906. Han skriver også at han har afsluttet Papirene, den 2 September 1969, da han var 78 År. Hvornår han har påbegyndt, det skrevne , er ikke noteret, men man kan gå ud fra at det må være sket, over en periode, fra den 28 Marts 1948, da den nye retskrivning blev indført. Da han skriver med "småt" og med "bolle Å". Han har dog ikke helt sluppet det gamle, da han skriver "Kunde, Skulde og Vilde". Talesproget er også med, idet han, flere steder skriver "som" hvor man ville skrive "der". Som pauseord bruger han Talesprogets "Jo"..En anden ting ved disse erindringer, er at CHC giver en meget fin beskrivelse af de forskellige Gårder pladsering og Navnet op Ejeren, på det pågældende tidspunkt. Hvor imod han kun giver korte glimt af nogle af de Personner og Skikke der gav Byen liv. og slet ikke noget om den del af Byen, Engvej/Vigevej, som han, med den Tids klassesdeling, tilhørte.

Denne afskrift følger ikke, den skrevne rækkefølge, da de forskellige oplysninger er meget springende, Men er samlet i kronologisk orden for, at give en bedre oversigt. Der ud over er intet ændret

19 februar 1991

Leo Søgaard

Efter udviklingen, at skønne, forsvinder det ældgamle Holme, hvor gammel det er, ved vi ikke, men det skal nok være nogle hundrede År, efter de gamles udsgagn, var den gamle Kirke meget forfalden, de fortalte, at den måtte sættes Bjælkestiver for Muren, det var jo almindelig, at de byggede Kirkerne med metertykke Mure, det var jo almindelig at Godejeren, som ejedes Jordene skulle vedligeholde Kirken, hvordan det så overholdes ved jeg ikke. De Holme jorde ejedes af Godejeren på Havrebalegården, som Marcelisborg hed en gang, det var en hollandsk stor Købmand, som hed Gabriel Marcelis, der gav den det navn, han ejede Gården en tid. Jeg husker, at Marcelisborg jordene strakte sig helt til Jægergårdsalle. Marken gik helt ud til Sankt Poulskirke og hvor nu Kongsvang, Rosenvang og Rosenvænget eksisterer ikke, det blev drevet som Agerjord. Lidt før vi kom til Århus, lå Magadalene Møllen der hvor Landevejen nu var. De Holme Bønder gjorde jo Hovriarbejde på Havreballegården, Godejeren ejede ald Jordene, som hørte under Holme, som Bønderne var blevet Fæster på. Gården var på 1250 tdr. Land.
1664

Vesterbygård kom til at høre under Kongehuset i Kallundborg Amt og gled derfor sammen med det over til Gabrile Marcelis, Allerede i slutningen af Chr IV. s tid havde Gabriel Marcelis været dansk Resident og Faktor i Amstedam, ved store leverancer til den danske Krone, som under Krigen voksede til store Summer og efter Krigen, var Gælden til ham var bleven så bundløs, at der ikke var andet at gøre, end at tilfredsstille ham Jordegods. Havreballegården ved Århus. Hannibals inddragne Gods i Norge og endelig Kronens Gods på Møen. På Kallundborg Slot blev han ophøjet i Adelstanden af Frederik III. Han var en hensynsløs og brutal Godejer der pinte Bønderne. Bønderne havde førhen været fri og selv ordnet alt det nødvendige, som de kunne kom ud for. Men så kom der ufredstider med Krige, mange af dem måtte møde til Krigstjenste, Deres afsætning af deres Produkter gik i stå. Blev besat af fremmede Hære og de spugte ikke hvad det kostede og tog hvad de havde brug for. Under disse forhold kunne de ikke klare sig, Godejeren købte hele Landsbyer og Bøndergårde og Bønderne kom ind under fæste og måtte gøre Hovararbejde på Herergårdene. Nu skete der en stor Begivenhed som havde stor betydning for Hovbønderne og for hele Landet, Den 20 Juni 1788 ophævedes Stavnsbåndet ved Kronprisen, senere Frederik den VI, og Bønderne blev samtidig fri for Hovarbejdet. Kronprisen gjode et stort Arbejde for Landbo-reformen, stærkt støtte af Rigkansler Bernstof, som jo var Godejer og Godejer Reventlov, som begge var i Statsrådet. Disse to havde givet deres Bønder fri for Hovararbejde i 1766-67. Hun blev Bønderne fri for Herremændenes myndighed. Nu kunne de rejse hvorhan de vilde og blive hjemme og passe deres Jord. Endnu var det jo Fæstegårde. det kunne godt gå nogle År inden de blev selvejere. jeg ved. at for en Gårds vedkommende gik 23 År

og nu, sociale og økonomiske. forhold er jo forbedret, på alle områder, som vi må være taknemlige for. Vi boede der hvor nu Holmesvinget er, der var ingen Vandværk dengang, vi hentede Vand i et åben Væld, som var en Meter dyb, der gik vi hen og dybbede Spanden. Der var heller ikke Koark, Spildevandet løb i åben Rendesten, men vi kendte jo ike andet, men jeg vil nævne, at vi aldrig var syge eller nogensinde havde Læge, Der var en Dam neden for Gården, hvor Melgård bor, og Vandet sivede ned over et Engareal, hvor nu Holmesvinet er, og der løb vi Børn på Skøjter, vi kunne løbe ned til Viby Terp, et stykke nede på Holme Møllevej lå Holme Mølle, hvor Bønderne fik malet deres Korn, men den brændte i 1910 og blev ikke opført siden. Ilden var påsat, det varet helt skue, at se Møllen brænde, for Vingerneløb rundt. Stuehuset ligger der endnu.

Jeg var glad for, at komme i Skole, så fik jeg jo noget fritid. På Gården var vi jo i arbejde fra 4 Morgen til otte, ni om Aftenen, Ja, efter nutids forhold kan det jo lyde noget surt, men det var virkeligheden Skolelodden var på 10 tdr. Land og det var jo meget ubelejligt, at Læreren skulle så langt ud, at arbejde, han var ikke kørende, men lånte Køretøj hos forskellige Bønder. Marken lå ude ved Højen og vi kaldte Hulmose. Lærer Precht, havde en Jordlod, lige ved Skolen, på ca 1 tdr. Land, der græssede hans tre Køer, men ald det med Skolelod ophørte i 1900. I Skolen var der to Klasseværelse, vi havde fire Klasser, to i hvert. Om Sommeren gik vi i Skole tre Dage om Ugen, fra syv til elleve, for os Tjenestedrenge som skulde op KL 4. men Læreren var så flink, at lade os sove til Frikvarter. Lærer Precht var Enelærer indtil omkring 1900, så kom der en Lærer som hed Åes og senere, Lærer Vinter og Lærer Christensen. Hverken Voksene eller Børn kom næsten aldrig udefor Sognets Grænse, sommetider en smut til Århus. Men så kom der en tid, da Udflugterne begynde i Skolerne, Det var første gang. her i Holme 1902, det foregik i Statsbanernes Godsvogne, men vi var jo ovenud lykkelige, for de fleste af os havde ikke været med Tog før, og så fri en hel Dag. Nu oprandt Julen og det har jo altid været Børnenes store forventning, ikke fordi vi fik Julegaver, for det var dengang ikke helt almindelig, der var, langt fra, alle steder de havde Juletræ, men vi samledes, sammen med vores Forældre, i Holme Forsamlingshus, og holdt Julefest, der var opstillet et meget stor Juletræ, som var pyntet med mange slags stads og Julegodter, og så gik vi rundt om Træet, sammen med Far og Mor og sang de gamle kendte Julesalmer, og så blev Godter omdelt og vi morede os til et stykke hen på Aftenen, det var en glæde, som vi Børn mindede længe. Nu tager vi afsked med det gamle Århundrede, og går ind i det nye og skriver 1900. Kl 12 Nytårsnat samledes Månd og Karle, fra Byen og tog deres Bøsser med ag affyrede tre Salver. Bagefter fordeltes de og gik rundt på de forskellige Gårde og forsatte nogle Timer med festlige former og ønskede hinanden Godt Nytår. Nytårsdag fik, vi Drengene lov at løbe rundt på Gårdene og skyde Nytår ind, med vores Knaldbøsser, så vankede der, nogle Ører

og Æbler og Småkager. Nu har vi Fastelavn igen og alle vi unge Karle, i Holme, havde bestemt at nu ville vi more os. Vi Karle, fra Gårdene iførte os en hvid Skjorte, oven på Trøjen, og et bred Bældte over den ene Skulder, ned over Bryst og Ryg. Og på Hovedet en hvid Skråhue, nu satte vi os på Hestene og red på Vejen til Skolen og der opstillet en Galge, hvor Ringen blev hængt, og så skulde vi ride igennem og det foregik i strakt Galop, og prøve på, at snuppe Ringen, med vore Kæp, og den Tur foregik tre gange, og den som kunde snuppe Ringen alle tre gange blev udnævnt til "Konge" og han måtte så udvælge sig en Pige, når Ballet begyndte og hun blev så "Dronning" og blev pyntet med ekstra stads. Den næste som havde taget to Ringen to gange blev udnævnt til "Kronprins" og han måtte så udvælge en Pige, som blev "Kronprinsese" og de blev også pyntet særlig, Nu da Ringridningen var slut, red vi rundt på Gårdene og sang indydelsen- sangen som lød: Nu har vi Fastelavn igen det er en herlig tid, nu rider vi til hver Mands Dør og byder til Fest, En Fest som vi nu holde vil, aldt for at more Pigerne, de som ønsker at komme med, skal møde Kl. 7.

Nu sang vi for en Gaven god som i har givet har, og indbød Gårdens Folk til at komme næste Dags Aften - Hurra-Hurra - og så afsted til den næste Gård. Og det blev Aften inden vi havde været rundt. Kl 7 Begyndte Festen i Forsamlingshuset og det mødte alle, jeg kan huske Pigerne stod og så spændt ud, hvem der nu blev heldig, at tage værdigheden som Dronning og Kronprinsese og så gik det livligt til hele Natten, ja det er nu 60 år siden.

Da jeg er født og opvokset her i Holme og tjent på tre af Gårdene, syntes jeg, at jeg havde interesse i at skildre, hvor Gårdene havde ligget. Der hvor Rundhøj arealet er, stammede fra to Gårde, den ene var en af Bakkegårdene og som ejedes af Niels Philkjær. Marken gik ud langs med Fredensgårdens Mark, der var levende Hegn hele vejen. Fredensgård hørte under Viby. Den anden Gård lå ud hvor nu Skolen ligger og ejedes af Thomas Neergaard og strakte sig langs med, Skovejen, som nu kaldes Holmevej, ind til Holme, Der havde i gammel tid ligget et lille Teglværk, vi kunde endnu se Gravene, indtil de begyndte, at bygge. Det var ikke brændte Sten på Teglværket, det var rå Lersten som blev tørret i Laden, de blev jo dengang brugt som Skillerumssten. På den anden side af Skovejen lå en Gård. Ejeren hed Kresten Pedersen, men den ældste Søn overtog Gården, han hed Kresten Friis. Marken fulgte Skovvejen helt til Højen. Den næste Gård hed Holme Østergård og ejedes af Kresten Mikkelsen. den strakte helt ud langs Hjulbjergvej, helt ned til Lysenggård. Gården var på 60 tdr. Land Mikael Mikkelsen, deres Søn overtog Gården i 1907 og blev året efter gift med Mine, men nu blev Gården delt, med Datteren Maren, som blev gift med Rasmus og de overtog Hjulbjerggården

Lysengård ejedes af en Mand som hed Fransen, men døde og Gården blev drevet videre af Konen, Madam Fransen. Gården brændte i 1887 og blev bygget op i sin nuværende stil. Marken strakte sig ud hvor Sprotspladsen er. Nu går vi over Hjulbjergvej og kommer, der langs med Præstegårds Marken. Den forpagtedes til forskellige Mænd, I 1909 kom Loven om udstykning af Præstegårdsjorden, og der blev solgt tre Parseller fra, Gården var på 60 tdr. Land, men kom ned på 30 tdr. Land. Den gamle Præstegård lå ved siden af Kirkegården, mod Nord lå Præsteboligen. grundmur med Teglstenstag. Huset var hvidkalket. Forpagterboligen lå mod Vest. Bindingsværks bygget af solid Egetræ, Taget var Stråtag, Mod Syd lå Laden som var meget gammel Bindingsværk, som var overkalket. Inkørselsporten til Gården, Midt på Gårdspladsen stod et meget stor Valnødtræ, med Hegn omkring, Mod Øst lå Ko og Hestestald, Præsten havde selv en lille Stald til sine Heste, Han havde en Karl, som kørte med Præsten når han skulde til Tranbjerg Kirke og ellers hvor det indtraf og Karlen skulde passe den store Have og hvad der ellers kunde være. Det var Pastor Frits, som var Sognepræst, han kom fra Hvirring-Hornborg, hvor han Far var Præst. Pastor Frits var ikke gift, men en Søster bestyrede Huset sammen med en Frøken Funk. Præsten førte en stille tilværelse. man så ham ikke ud i Byen, men når der kom Sne, spænde han Skiene på og løb omkring på Markerne. Der var en Dam ved Præstegården, hvor Køer og Heste blev vandet, ved den anden side af Dammen lå et Hus, hvor der nu er Parkeringsplads. Ejeren havde en Hest og kørte til Århus og forrettede flere Bud, Han havde Brødudsalg, der var ingen Bager i Holme. Ved siden af Skolen boede Gartner Bukdal, som drev Garteri i den store Have, bag ved Skolen, han havde en lille Hest og kørte til Århus med sine Varer, han Konen spillede Orglet i Kirken senere blev Bukdal, Ringer og Graver. Lidt længere henne lå et Hus, hvor vi kunde købe Mælk og Fløde. Ejeren kørte til Århus og solgte Mælk. Nu kommer vi til Gården som havde Mark langgs med BUshøjvej, på begge sider, Den var på 45 tdr. Land. Den ejedes af Jens Peder Nielsen, men han solgte den side af Marken som lå til Højre, til Holme Nygård, som blev en ret stor Gård. Den anden side af Marken m hvor Kapellet ligger, blev solgt til Inger og Hans Friis

Den næste Gård vi kommer til ligger på hjørnet af Madsbjergvej, den ejedes af en Mand som Hed Rasmus Andersen, men han døde i 50års alder, en Søn overtog Gården, i forpagtning, i nogle År. Hans Mor blev på Gården, Marken strakt sig ud langs med Madsbjergvej til Holme Bjerger Skellet. Den næste Gård lå forneden af Kalkjærvej, En meget gammel Gård, der var fire Længer sammenbygget Egetræsbindingsværk med Stråtag, Marken strakte sig langs ud langs Madsbjergvej. Ejeren hed Peder Jensen, Jeg kan huske, at de kærned Smør med håndkærne, et noget hårdt arbejde, og det var Kvinderne som måtte udføre det, men det var nok til eget forbrug, Den næste Gård ejedes af en Musikdirektør fra Århus. En solid bygget med

fire Længder. Marken strakt sig helt op til Holme Bjerge, senere blev den solgt til en Mand, som hed Martin Sørensen, der havde den i mange År. Nu kommer vi til Kalkjærgård som ejedes af Sognefoged Peder Mogensen. Marken strakte sig ud langs med Bjøstrupvej. Nu går vi over til Sletvej og der omme bag, det gamle Forsamlingshus, lå en Gård som ejedes af en Mand, som hed Knudsen, men han døde ret ung, hans Kone, Ane, drev Gården videre, sammen med sine Børn. To Dreng og to Piger, men de to Dreng og den ene Pige rejste til Amerika. Gården strakte sig helt ud til Horsensvej, der blev solgt 5 tdr. Land fra til Husmandsbrug, Senere blev Gården overdraget til den ældste Datter, Inger, som blev gift med Hans Friis. Stuehuset ligger der endnu, og en stor Have, der hvor Udhusede lå. Over for Forsamlingshuset, der hvor Anlægget med Genforeningstene, lå Byens Sprøjtehus, som var bygget af tilhugne Kampesten, lidt længere nede var der en Bybrønd, hvor Folk kunde hente Vand, der blev hejset op med Håndsving og Bom. Nu går vi længere op ad Sletvej og der på Hjørnet af Sletvej og Højbovej, ligger der en Gård, som ejedes af en Mand, som hed Rasmus Gunnestrup. Det er en solid bygget Gård. Ydermurene på Udhusede er bygget op af Kampesten, pændt tilhugne, Stort Stuehus, Marken strakte sig ud ad Sletvej, helt ud til Landevejen, På en sådan Gårds størrelse, var der en Karl og en Pige og en Tjenestdreng, om Sommeren, Senere blev Gården overdraget til Sønne Rasmus Gunnestrup, Det gamle Forsamlingshus blev nedrevet i Sommeren 1969, for at give plads til den store Trafik, Huset blev bygget i 1896. Nu kommer vi til den gamle Holmegård, som var bygget af fire Længder, med Egetræsbindingsværk med Stråtag. Jeg husker, når jeg havde Ærinde der, at der var stampet Lergulv i Opholdsstuen, Møddingen lå, flere steder, i de gamle Gårde midt på Gårdspladen. Der var en Mand, som hed P. Mørk, han havde, sammen med sin Kone, rejst til Amerika, men kom hjem igen, Konen blev derovre, P. Mørk kunde ikke få det til at gå og endte, som en fattig Mand. Marken strakte sig langs med Stationsvej, som Holmegårdsvej blev senere, og gik ned til Horsensvej. Stuehuset ligger her endnu. Nu skal vi ovre til de tre Bakkegårde, som vi kaldte dem, den første, var hvor "Egely" er. Marken strakte sig langs med Stationsvej, den havde tilhørt en Mand, som hed Fausing, han havde en Gård, et andet sted og havde så Bestyrer, på Gården, efter en ældre Mands udsagn, Ejeren derefter var Kristian Philkjær, som søgte til Kommunen, Den næste Gård, lå i midten og ejedes af Niels Rasmussen og skilrede med Pilkjærs Mark og Holme Møllevej. Det var en meget gammel Gård, med Egetræsbindingsværk og Stråtag. Den brændte i 1919 og blev bygget op af Sønnen, Rasmus. Den tredje Gård er nævnt før, det var den der ejedes af Niels Pilkjær. Bygningerne er her endnu, de lå alle ved Stationsvej. Stationsvej blev den kaldt, da Odderbanen kom hertil. Alle de Gårde, som her er nævnt, var jo Fæstegårde, i den tid da Bønder gjorde Hovarbejde på Marselisborg Gården, Når vi gik til Århus, gik vi ned igennem Skoven, kom vi jo forbi Gården, der var altid noget at se på

og så fik vi jo den Skovtur. Jeg kan huske, at der fandtes Lerklinede Væge, på nogle af Gårdene, det var et fletværk af Grene, som blev overklistet med Ler. Min Mor fortalte, at hun, sammen med andre Piger, blev sat til at lerkline og det var jo med de bare Fingre, men de fik lidt sjov ud af det, når de var flere om det, Det foregik inde i Hads Herred. ----- Nu følger vi Madsbjergvej og kommer op til Holme Bjerger, hvor der var en del Husmandsbrug. det var gode og velholdte Ejendomme. De fleste drev noget Gartneri og kørte til Århus og solgte deres Grønsager og Æg og Fjerkræ. Det foregik, den gang, på Storetorv, men efter ald den Trafik der blev, måtte de flytte ud til Ingerslev Boulevard, jeg kan ikke skildre dem i enkeltheder, da jeg havde for lidt kendskab til forholdene. Nu var det jo godt at Holme Bjerger kom ind under Fredning Bestemmelse, for eller havde det vel gået ligesom i Holme, at alle Ejendomme var blevet revet ned og overbygget, det er nu rart at bevare noget af den gamle Kultur.

Nu vil jeg gå over at skildre Arbejdernes kår. Der var ikke så mange og nogle af dem arbejdede for Bønderne, om Sommeren og i Kornhøsten. Om Viteren, med at tærsk Korn og der foregik med Plejl, Det var ikke alle steder man havde Tærskmaskiner. Lønnen var to Kroner, daglig og Kosten. På Tegleværkerne ca tre Kroner i Timeløn og noget mere i Akkord. I Skoven var det henad af det samme. På Teglværkerne var der ikke Arbejde om Vinteren, Hvor der var en stor Familie, og det var der for de flestes vedkommende. Og hvor der indtraf Arbejdsløshed eller Sygdom, måtte de tit søge Fattighjælp, og det var en karrig hjælp, hvis det trak ud med Sygdom. så kunde de blive udsat for at komme på Fattiggården, og så var alt håb ud, Så regnede de med at de aldrig kom derfra, Nu skulde de gå og gøre noget af det Arbejde der var på Gården, Jeg var flere gange på Fattiggården, Der var en gamle Skomager, som var døvstu, . jeg måtte jo skrive hvad der skulle gøres ved Skoene, Der kom jo på Gården Folk, som var blevet slået ud, og som ikke kunde klare sig i Samfundet. Jeg husker, at jeg engang så en Vogn komme kørende ind i Gården, der var en Familie med Børn, som var bleven sat ud af deres Lejlighed, med ald deres fattige Indbo. Konen, på Vogen, sad og græd, og var det ikke skammeligt, at deres Børn skulde opholde sig på Gården sammen med de forskellige Mennesker og en anden ting, som kunde gøre ondt, var når de skulde ud mellem andre og særlig Skolen, så kunde de høre, at nu kom dem fra Fattiggården, Men det var jo nok midlertidig, at de skulde være der. Fattiggården lå i Viby, der kunde de jo komme fra andre Kommuner i Omegnen. Jeg kendte en Kone, som havde tjent der som ung og hun fortalte lidt om som det var, Forplejningen og Renligheden var god, men så kunde der jo være med, at tilvænne sig til forholdene, Nu kom de fra Hjem der havde virket i mange År, så de kunde godt sidde og blive skuffede og bitter, De gamle Venner og Bekendte havde de ikke. selv Børnene var jo ude omkring i Landet og det viste ikke altid

hvor de var og kom sjæden på Besøg, Så de kunde god blive bitter. De havde levet et hård Liv, med Slid og Slæb og Fattigdom

Vi kunde godt bruge Jeppe Åkjærs udtryk -- Vredens Børn ---

Hvordan så de unge Karle og Piger på tilværelsen i den tid ? Detv ar jo ikke den store Løn, som det siden blev. Vi gik jo og spekulerede på om ikke vi skulde udvandre til Amerika og prøve at finde Lykken. Vi syndes ikke der var mulighed for at skabe noget for os selv, at arbejde med, der skulde jo Penge til. Flere unge rejste der over, her fra Home og også fra andre dele af Kommunen. Jeg havde også Amerika i tanker, men det blev Grønland i stedet for. Det var i 1912-13. Men der var jo ikke de store muligheder, for at bosætte sig, Når vi Karle her i Holme samledes om Sommeren, mødte vi op til Købmanden og købte nogle Bajere, en Bajer kostede , den gang, 11 Øre og en god Cigar 7 Øre. og så kinde vi sidde og havde det lidt hyggeligt, det var jo gerne på en Grøftekant det foregik. De unge i Sognet stiftede en Ungdomsforening og den havde til huse i det folkelige Forsamlingshuss Bygning i Østergade i Århus. Der var Foredrag og der efter Dans og det kunde godt vare til henad Morgenstunden. Det var en tid da der oprettedes Højskoler og Landbrugsskoler og de unge var flittege med at ophold på disse. Når Arbejderne en gang imellem kom samme, Mand og Kone, vankede der en særlig god Kop Kaffe, med noget hjemmebagt, og Mændene fik derefter et par Kaffepunser og så spillede de Kort. Spiritus fandtes, næsten i et hvert Hjem. En Flaske Akavit kostede 35 Øre og en Flaske Brændevin 26 Øre pr. Helflaske. Når Bønderne samledes med de forskellige Naboer og Genboer, Det var omkring Kyndelmissem på jyske "Kjörmes" , det var med spise og drikke. Så blev det forskellige ting drøftet, inden for Bedriften, hvor meget Mælk Køerne gav for tiden og hvem der havde solgt en god Hest eller Ko og til hvad Priser. Kvinderne havde deres Strikketøj med og Mændene spillede Kort og det endte med Kaffe og Bagværk og et par Kaffepunser, til Mændene, så gik Tobakskassen rundt og de stoppede deres Piber. Det havde i mange År, været et Oldermændslav, hvor Bønderne skulde mødes, når noget skulde drøftes. Til sidst var en gang årligt og det foregik skiftevis på Gårdene. Der var noget Byjord, som lå forskellige steder, og det blev udlisiteret, til hvem der havde en Hest, en Ko eller Ged. og ligeledes når der var et Vandløb som skulde renses eller kørsel af noget Grus til Vejene inden i Byen, som var private. Den sidste Oldemand, var Mikael Mikkelsen op Holme Østergård. Jeg tjente på Gården og blev dermed den sidste, som måtte omkring på Gårdene og byd til Oldersmandsgilde. En gang om Året skulde alle Jordbesidderer, ind til Præsten og betale Tiende, de kom i flere hold, de kunde ikke være der på en gang, for de blev budt på Mad og Drikke. På Højtiderne Jul, Påske og Pinse fik vi Børn Ofresedler med hjem til deres Forældre. De skulde bruges til , at pakke Penge ind i, som Offer, for Præsten og Degnen, det foregik i Kirken med at betale

Der var noget der "Hartkonsskat" det blev udregent efter et Talsystem fra 1 til 24. Det blev udregentefter Jordens bonintet. vel også efter beliggenhed, Det lidt dårlige Jord blev ikke sat så højt, som de gode Jorde. Jeg kan huske, at en Gårdestørrelse på 60 tdr. Land, blev sat til 6 tdr.Hartkorn. Dette System op-
hørte i 1903 og man gik over til det man har nu.

I de allefleste Hjem, her i Holme, var der en Uldkate og en Sinderok, som Kvind-
erne brugte til at lave Strikketøj. Det var sådan en egen Rytme, når de sad og
spandt, så sad de og nynnede på en Vise eller Salme

Så væve vi Vadmél
så slår vi det sammen
væve Vadmél slå det sammen
og lad Skøjelen gå

De ældre brugte ,at gå med Vadmélstøj, særlig Mændene.Det var hjemmevævet, og
det var særlig slidstærkt.De kunde gå i det i mange År, og vi havde to Vævere,
her i Holme, en mandlig og en Kvinde. Et var Mikkel Væver og hans Kone,Mette
Kjerten,som hjalpes ad. De boede i et gammel Hus,tilto Familier.Den kvindelige
var Kirsten Hundborg, men hun havde holdt op, med at væve,hun var over 80 År,
men hendes Væv stod endnu, i hendes Stue, når hun sad derinde, snakked med sig
selv, så vi kunde høre det helt ud på Vejen, Kirsten var alene,hun var ikke
gift. Jeg gik ærinder for hende og så fik jeg en Øre eller to.men for dem kunde
vi få et Kræmmerhus Brystsukker, som det hed dengang.Kjerten var en særpræget
Kone, hun kom ikke sammen med nogen og der kom ikke nogen der kom til hende.
Min Mor passede hende da hun lå for Døden. Jeg kan mindes, da jeg var Dreng,
atFolk havde en særlig hilsen, som jeg lagde mærke til, den lød:" Go daw og Guds
hjælp" når nogen kom hvor der arbejdes, det har nok været en hilseform fra gammel
tid, som fulgte gennem tiderne

Når man er født og opvokset i et Landsbysamfund, er der noget der binder.Gamle
mnder dukker op. og når vi har været ud omkring Steder og kommer tilbage har,
vi følt, at nn var vi hjemme. I 1920 rejste vi fra Holme og kom tilbage i 1953.
Jeg kan huske jeg gik imkring de gamle Steder i Byen og nød det, hvor vi før
havde virket, Der skete ikke meget i Holme, hvis der blev bygget et nyt Hus, var
det samtalestof mellem Beboerne. Mellem Bønder var ingen Velhavere, med de
Produkter, som de frembragte, havde de altid til Føden.Det ældgamle Landsby-
samfund opløses ,her i det gamle Holme.hvor vi kendte hinanden, unge og gamle,
og vardus med endhver. Undtage Præsten og Degnen, og vi kunde føle med hinanden
i Sorgsom i Glæde. Her har Landsbyens Beboere arbejde og virket, på deres Gårde.
der gik fra Slægtled til Slægtled og Landbruget var det bærende Erhverv

Når Forældre blev gamle og ikke magtede det mere, fik den ældste Søn, Gården og hvis der ikke var en Søn, så den ældste Datter. Var der flere Børn skulde der skiftes med dem. Forældrene blev, som regel, på Gården på Aftægt og fik Underhold, som blev Tinglyst, på Ejendommen. En ny Tid går vi i møde, Nu er man jo gået over til Industrien, som den førende. Nu blev Arbejdernes kår noget bedre. De stiftede Arbejdsløshedskasser, som de betalte til hver Uge. og der oprettes Sygekasser, Så kom de kommunale Hjælpekasser, som gav hjælp uden Fattighjælps virkning. Så kom Socialdemokratiet, som var de første, til at gøre, et stort Arbejde for de Fattige, Syge og alle der led Nød, og det må vi være meget taknemlige for. Jeg husker Folketingsmand Peter Sabro, som var herfra Århus. gjorde et stort Arbejde og det ikke alene fra Talerstolen, men gik ud i det praktiske, hvor de led Nød og hjælp, og det var særlig Børnene han tog sig af. hvor de led Uret, Nu er vi jo inden i en Tid, hvor alle Partier går med til at skabe gode sociale forhold overalt, hvor der er trang i den forskellige forhold og dog er vi Ældre også meget taknemmelige for, Vi har oplevet den Tid, som jeg skiltet her.

He slutter Christensens beretning om livet i Holme omkring Århundredeskiftet 1800/1900. Det vil dog sige, ikke helt, for ind i Beretningen skyder sig, små glimt, om anden end Gårderne pladsering, nemlig:

Susanne

Det drejede sig om en kvindelig Tragedie, hun hed Susanne, hun var omkring de 50 År. Hun gik rundt med to Kurve, en på hver Arm, med Hvedebrød, som hun solgte Hun gik i al slags Vejr, Hun havde kendt bedre Dage, havde været gift og de boede godt og manglede intet, men så blev det hel opløst. Hvad grunden var ved jeg ikke. Skyldig eller ikke skyldig, men hun måtte bøde hårdt for den tilværelse, som hun førte. Jeg husker en kold Efterårsdag, hvor det regnede stærkt, at hun kom og var gennemblødt, så lukkede hun Døren op til en Mand som hed "Eskild Put" og spugte om hun måtteligge der i Nat, men hun blev hurtig afvist, så måtte "Sanne" jo ud i Regnvejret og gøre turen til Århus, Hun havde et Værelse på Fattiggården.

Eskild Jul

Så var der en Mand, som hed Eskils Jul, han havde været Enkemand i 30 År. Det var ikkeså godt med ham. Han havde været i Horsens Tugthus, hvor længe ved jeg ikke, Det drejede sig om en sædeligs affære. Han havde lokket nogle Småpiger ind til sig og været nærgående over for dem. Så Forældre måtte advare dem, at ikke komme han for nær, trods det, at han havde været straffet kunde han sidde og lokke med Penge i Vinduet, når der gik Piger på Vejen. Vi Drengene kunde godt være slemme til at drille ham, men han var selv ud ommet.

Halm Hans

Jeg mindes en ældre Mand, som vi kaldte Halm Hans. Han havde kendt bedre Dage, efter hvad der der fortaltes, men var blevet slået ud, Hvor han kom fra, ved jeg ikke, men gik rundt på Gårderne og spugte om de havde nogle Slagterigrise, at levere til Odder Slagteri. Grisene skulle sendes med Banen, Samtidig fik Hans Føden, hvor han kom hen, der hvor jeg tjente fik han Middagsmad. Han gik altid i noget tyks Vadmestøj, Sommer og Vinter, Når det blev Aften, hvor han kom hen, fik han sin Aftensmad og så fik han lov, at gå ind i Laden og sove i Halmen, Måske derved Navnet Halm Hans. . Et tragisk Liv at føre.

Bjerre Peter

Der var en Mand i Holme Bjerger, som jeg fik lidt kendskab til, han hed. Bjerre Peter, Han kom hver Sommer, over på den Gård, hvor jeg tjente som Dreng og købte nogle Skrukhøns. Som en lille Vittighed sagde han: " Vil i bare la Hønen gå, ellers kan den inge Kyllinger få "

En Lørds Mogen blev jeg sendt over i Skåde Brugs, efter nogle Varer, Det var ikke aldt vi kunde få i vor Brugs, den var lille og ikke megen Omsætning. Bønderne kørte til Århus, med deres Korn og fik Oliekager med hjem og Købmands Varer, Den Dag mødte jeg Bjerre Peter, som skulde til Århus. Han var en stor og bred Mand, ikældt tygt Vadmestøj. Hesten var en stor, sort, Hest, som gik i skridt gang, hele tiden, Da kom der en lille rask Mand, som vi kaldte Væver Hans og så råbte Peter: " Vil du ikke age med?" - : " Nej tak, det har jeg ikke Tid til, jeg skal skynde med at komme til Århus"

Eske Peter

På Byvej, hvor nu Holmesvinget er, var der et gammelt Bindingværkshus, Der boede et ældre Ægtepar, som hed Eske Pter Knudsen og han Kane, Hanne Marie, Det var raske og livlige Mennesker, De sang og spillede Harmonika. De havde fem Børn. to Dreng og tre Piger, som alle rejste til Amerika. Deres Mor rejste over at besøge dem, en Sommer. Deres Far ville ikke med, han skulde blive hjemme og passe sin Forretning, som Grisehandler, Han kørte rundt til Bønderne og solgte Smågrise. Når han kom fra Århus, med sine Grise, mødte vi Dreng og hjalp ham med at læsse af, Så hentede han, en stor Flaske Øl, på to Potter og kunde det ikke slå til, kunde vi få noget mere. Da Hanne Marie kom hjem fra Amerika fortalte hun, hvad hun havde oplevet og det var meget. De havde sådan moret sig på Skibet, med Dans, Sang og Musik, og det var en oplevelse, som hun mindes længe. Eske Oeder Knudsen havde været med i Krigen i 1864 og han fortalte, hvad de havde oplevet. Kong Christian den tiende og Dronningen, boede hver Sommer, en tid på Marselisborg Slot. Kongen kom somme tider ridende fordi, så kom Eske Peder ud og gjode stram honnør, de talte så om Krigen i 1864, det var jo i Kongens Bedstefars tid, så forærende Kongen, Eske Peder en 10 Kr.

En anden gang kom Artelerit fra Århus fordi, så gjorde Eske Peder stram Honnør. Kaptejen gjorde holdt og råbte til Soldaterne: "Giv agt se til Venste" så talte de om Krigen. Eske Peder var jo stolt, han havde selv været ved Arteleriet. Når han kom rundt med sine Grise, roste han dem og kaldte dem nogle ypperlige Grise.

Lirekassemanden.

Nu kom Lirekasse Manden, som kørte rundt i Byen. Og vi Børn. som ikke var forventet med Musik, rendte bafetter for, at høre ham spille, somme tider fik han nogle Ører, andre steder intet. Det var Invalider fra Krigen i 1864, som fik en Lirekasse og Myndighedernes tilladelse at køre rundt med og skaffe sig lidt for-tjeneste, samtidig blev der fra Staten uddelt 100 Kr, årlig, til Invaliderne, det var det der blev kaldt "Hædersgave". Ja, det kunde god være en tragisk tilværelse. Jeg husker et sted, hvor jeg tjente, at der kom en Mand med Lirekassen og begyndte at spille og Synge:

Jeg er Havren, jeg har Bjælde på
mer en tyve, tror jeg på hvert Strå

Bonden kalder dem for sine fold

Gud velsigne ham den Bondeknold

Men nu råbte Manden på Gården: "Holdt, Du kan jo skrække Bæsterne hen"
:" De ser ikke ud til at rende hen"

:" Hvad siger du, jeg havde tænkt, at du skulde have haft en Skilling, men nu får du ingen "

Det med Skilling og Daler blev de ved at sige, længe efter, at vi havde fået det nuværende System, det var vist i 1875.

Peter Sabro

På Gården, hvor jeg tjente, kom en Dag. Folketingsmand Peter Sabro, han skulde ud at se til et Hjem, hvor det ikke gik så godt. Han kom kørende i en Jumpe. forsændt med en lille brun Hest. Som blev sat ind i Stalden og fik noget at æde. Da han kom tilbage og skulde have spændt for, fik jeg 50 Øre. Sabro kom ikke for, at kritisere eller dømme Folk, men for at hjælpe dem, som led Nød og var kommen på Livets Skyggeside. Det var ikke alene på Talerstolen han virkede, men han gik ud i det praktiske og hjalp dem der. Det var særlig Børnene han tog sig af. hvor de led uret. I en ald for tidlig Alder mistede vi Sabro, som omkom ved en Togulykke ved Brande i 1913. Det var aldrig før i Århus været samlet så mange Mennesker, som ved hans Bisættelse.

Sankt Oluf Marked

Jeg huskermsom Dreng, at der var noget, vi kaldte Volsmarked, ale Karle og Piger fik fri denne Dag, jeg ved ikke Datoen. Nu skulde vi til Fest i Århus. Det skete ude på Havnepladsen, der blev rejst et Telt, hvor der kunde danses, og så var der alt muligt Gøgler værk, der var en Karrusel og mange forskellige Boder. og der kom Gøgleren Proffor Labri, som stod og råbte, fra sit Telt, at nu skulde vi komme og se Verdens mestfantastige og vidunderligste Mennekse, Så var der Lirekasse Mænd som sørgedefor Musikken ude på Pladsen og nu morede de unge Mennesker til langt udpå Natten.

Analfabeter

Det var , enkelte Personer , af ældre Beboere , her i Holme, som ikke kunde læse eller skrive, De havde fået en ald for ringe Skolegang. Kom tidlig ud at tjene og kun lidt kontakt med Skolen, Det blev setmere på om de kunde arbejde og de måtte som regel klare sig selv uden støtte fra nogen, men de blev også gode og flittige Arbejdere